

Әкбаров А.Ә., МЭКФ-21

Ғылыми жетекші: **Қазамбаева А.М.,** э.ғ.к., доцент

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҚ САЛАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада жергілікті бюджеттен ауыл шаруашылық саласына қаржы бөлінуі қарастырылған. Сонымен қатар, ауыл шаруашылық саласының мемлекеттік қолдауы қарастырылған. Ауылшаруашылығының ел экономикасына маңыздылығы көрсетілген.

***Түйін сөздер:** ауыл шаруашылығы, субсидия, лизинг, жергілікті бюджет, инвестициялық салым.*

Ауыл шаруашылығы - Қазақстан экономикасының негізгі саласы. Ауыл шаруашылығына ЖІӨ-нің 4,4%-ы тиесілі болғаныменде, елдің еңбекке қабілетті халықтың 14%-ы ауыл шаруашылығында жұмыс жасайды, ауылдық жерлерде 7,7 млн қазақстандық (немесе ел халқының 42%-ы) тұрады.

ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері бойынша ауыл шаруашылығында орташа жалақы биылғы жылдың 1 қаңтарына экономика салалары бойынша ең төмен болды және 127,3 мың теңгені құраған екен. Айта кету керек, бұл бір жыл бұрынғыға қарағанда 15,6% - ға көп, бірақ өсім елдегі орташа деңгейден сәл төмен болды.

2020 жылы Ауыл шаруашылығын қолдауға бюджеттен 20377,9 млн.теңге бөлінген. Бюджет қаржысының қай салаларға және қанша бөлінгені кесте-1 де көрсетілген.

Кесте 1 - Ауыл шаруашылығын қолдауға бюджеттен бөлінген қаржы мөлшері

Атауы	Қаражат мөлшері
Өсімдік шаруашылығы	498,5 млн. тг
Мал шаруашылығы	8433,3 млн. тг
Инвестициялық салымдарды субсидиялау	4705,8 млн. тг
Өнімді жұмыспен қамтуға және жаппай кәсіпкерлік	3943,1 млн. тг
Кредиттік және лизинг бойынша пайыздық мөлшерлемені субсидиялау	2335,6 млн. тг
Басқа да іс – шаралар	461,6 млн. тг

2020 жылы облыстың ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілері ауыл шаруашылығын қаржыландыруға 21301,4 млн. теңгеге несиелік ресурстар алды, оның ішінде жыл басынан бері 7259,5 млн.теңге сомасына 884 бірлік ауыл шаруашылығы техникасы мен жабдықтары лизингке сатып алынған.

2020 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 200291,3 млн.теңгені құрады, оның ішінде өсімдік шаруашылығы өнімі - 74123,4 млн. теңге, мал шаруашылығы - 125710,8 млн. теңге, қызмет көрсету - 457,1 млн. теңге. НКИ 2019 жылдың сәйкес кезеңіне 96,8% құрады, оның ішінде өсімдік шаруашылығы өнімдері - 88,4%, мал шаруашылығы - 101,7%, қызмет көрсету - 100%.

2020 жылы ауыл шаруашылығына 24021,8 млн. теңге инвестиция тартылды, 2019 жылдың деңгейіне қарағанда 150,1% - ды құраған болатын.

2020 жылдың қорытындысы бойынша ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігі 1845,5 мың теңгені құрады, еңбек өнімділігінің индексі – 125,3%.

Биылғы жылы Батыс Қазақстан облысының ауыл шаруашылығы өңірдің табиғи-климаттық жағдайына қарамастан жақсы көрсеткіштерді көрсетіп жатыр. Ауыл шаруашылығы дақылдарының егіс алқабы 547,6 мың гектарды құрады. Бұл 2019 жылмен салыстырғанда 25 мың гектарға артық. Өлкенің диқандары дәнді дақылдарды жинауды аяқтауда – оларға 232,8 мың гектар жердің жартысынан азы берілген.

Жаздық дақылдардың өнімділігі орташа мәнді көрсетті, күздік дақылдардың өнімділігі артты. Мал шаруашылығында мал басының тұрақты өсу үрдісі байқалады, шөп дайындау жалпы қажеттіліктің 90% - ын құрайды, малшыларға асыл тұқымды мал шаруашылығын дамытуға және азықты субсидиялауға жергілікті және республикалық бюджеттен 3,3 млрд теңге бөлінді.

"Күздік дақылдар 80,9 мың гектарға егілді, жаздық дақылдар алаңы екі есеге жуық – 151,9 мың гектарға артық бөлінді. Орташа өнімділік гектарынан 11,6 центнерден 259 мың тонна астық алынды, бұл өткен жылғы көрсеткіштен 17 мың тоннаға артық. 2019 жылы егін жинау алаңынан 251 мың гектар орташа өнімділік гектарынан 9,9 центнерден 242 мың тонна астық жиналды. Күздік дақылдарға келетін болсақ, гектарынан 21,2 центнер өнімділікпен 170 мың тонна астық жиналды. Өткен жылы кірістілік төмен болды, 13,2. Бұл көрсеткіш жалпы жинақтың сомасына әсер етіп, оны ұлғайтты", – деп түйіндеді облыс ауыл шаруашылығы басқармасының егіншілік бөлімінің басшысы Қуанышқали Исимов.

Биыл майлы дақылдар алқабы 123 мың гектарды құрады, осы көлемнің 48% жиналды. Орташа өнімділік 5,3 ц/га болған кезде жалпы түсім 25,3 мың тоннаны құрады. Көкөністерді жинау жалғасуда. Егін әлі 7200 тоннаны құрайды. Картоп және көкөніс-бақша дақылдарының астында 9,2 мың га немесе ауыл шаруашылығы дақылдарының жалпы егіс алаңының 1,7% - ы қамтылған. Алаңдардың жартысынан 54 мың тонна көкөніс өнімдері жиналды. Ең бастысы, бұл сан облыс тұрғындарының қажеттіліктерін толық қамтамасыз етеді.

Арзандатылған дизель отынын жеткізу бөлігінде мемлекеттің қолдауын атап өтпеуге болмайды. Энергетика министрлігі ауыл шаруашылығы министрлігімен бірлесіп арзандатылған дизель отынын жеткізу бойынша облыстарды мұнай өңдеу зауыттарына бекіту кестесін бекітті, онда күзгі-далалық жұмыстарға бөлінетін көлем көрсетіледі. Батыс Қазақстан облысына осы мақсаттарға Атырау МӨЗ-нен 11 мың тонна бөлінді. Отын ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге Оралдағы мұнай базасынан 1 литріне 167 теңге бағамен беріледі, ал жанармай құю бекеттерінде оның құны 20-30 теңгеге қымбат.

Күзде ескеретін нәрсе бар, көктемгі дала жұмыстары уақтылы жүргізілді, әсіресе төтенше жағдай мен карантин жағдайында. Ауыл шаруашылығы басқармасының баспасөз хатшысы Нұргүл Мұқанова блокпостар арқылы өту осы мақсаттар үшін кедергісіз болғанын, ал дизель отынын, тұқым материалын және басқа да қажетті жүктерді тасымалдау тоқтатылмағанын атап өтті. Елді мекендерде қосалқы бөлшектерді, тұқымдарды, тыңайтқыштарды, өсімдіктерді қорғау құралдарын және басқа да қажетті материалдарды сату бойынша жұмыс істейтін сауда объектілерінің тізбесі қалыптастырылды, жөндеу шеберханаларының жұмысы ретке келтірілді. Несие мекемелері техникалық үзіліссіз тұрақты режимде жұмыс істеді.

Мал шаруашылығына келетін болсақ, аймақтағы мал басы тұрақты өсуде. 2020 жылғы 1 тамыздағы жағдай бойынша өткен жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда қой басы 1,4% - ға (1181,7 мың бас), түйе басы 2,1% - ға (2,3 мың бас), құс басы 17,3% - ға (1720,2 мың бас), ешкі басы 5,6% - ға (235,5 мың бас), ірі қара мал басы 7% - ға (684 мың бас), жылқы басы 13,9% - ға (225,1 мың бас) өсті. Алдағы қыстау үшін шөпке деген қажеттілік 1616 мың тоннаны құрайды.

"Аудандар ұсынған деректер бойынша бүгінгі таңда 3320,7 мың шабындық жиналды, облыста орташа өнімділік 3 ц/га құрады, 982,3 мың тонна шөп дайындалды, бұл жоспардың 60,8% - ын құрайды. Өткен жылдың қалдықтарын ескере отырып, шөптің жалпы сомасы 1436,4 мың тоннаны құрайды, ал бұл жалпы қажеттіліктің 91,5% - ын құрайды.

Казталов, Ақжайық, Жаңақала аудандарында шөп өнімділігінің төмендігіне байланысты, шабындық жерлерден жем – шөпті толық дайындау мүмкіндігінің болмауына байланысты аталған аудандардың шаруашылықтары Бәйтерек, Тасқала, Сырым, Шыңғырлау, Қаратөбе аудандарынан шөп сатып алады және шарттық негізде шабындық және пайдаланылмайтын жерлерден жемшөп дайындайды", - деп хабарлады Ауыл шаруашылығы басқармасы мал шаруашылығы бөлімінің бас маманы Мейрамбек Ерақаев.

Субсидияға келетін болсақ, өңірдің мал өсірушілеріне 3,3 млрд теңге бөлінді: 2,3 млрд жергілікті бюджеттен және 1 млрд республикалық бюджеттен. Жергілікті жерлерде субсидиялаудың енгізілген жаңа бағыттары асыл тұқымды мал шаруашылығын дамытуға: олардың селекциялық және асыл тұқымдық сапасын жақсартуға, мал шаруашылығы өнімінің өнімділігі мен сапасын арттыруға, мал шаруашылығының импорттық өнімін әкелуді қысқартуға барынша қолайлы әсер етеді деп үміттенеді.

"Қаражат 96% – ға игерілді, облыстың ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің өтінімдерін толық қанағаттандыру үшін олар жеткіліксіз болды, сондықтан біздің басқарма – ауыл шаруашылығы министрлігінің атына – қосымша қаражат бөлу туралы бюджеттік өтінім жіберді, атап айтқанда республикалық бюджеттен мал шаруашылығын дамытуға 2 млрд 42 млн теңге бөлінді", - деді Мейрамбек Ерақаев.

Оның айтуынша, мал шаруашылығы саласында бірнеше инвестициялық жобалар жүзеге асырылуда. 2019 жылдың желтоқсанында екі бордақылау алаңы пайдалануға берілді. Біріншісі Казталов ауданында орналасқан "ет индустриясы" ЖШС (5 мың басқа), екіншісі Тасқала ауданында "Taskala ET-ВКО" ЖШС (5,1 мың басқа) салған. Жобалардың жалпы құны 3,8 млрд теңгені құрайды.

Қазіргі уақытта әрқайсысының қуаттылығы 600 бас болатын екі заманауи ірі сүт фермасының құрылысы жүріп жатыр. Біріншісі – Бөрлі ауданындағы "Аманат" шаруа қожалығы, екіншісі-Теректі ауданындағы "Ringo Milk" ЖШС. Екі кәсіпорын да ішкі нарыққа: сүт және сүт өнімдерін өндіруге, қайта өңдеу кәсіпорындарын шикізатпен қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл нысандарды пайдалануға беру 2020-2021 жылдары жоспарланып отыр.

Сонымен қатар, Орал қаласында орналасқан "Орал құс фабрикасы" ЖШС жұмыс істеп тұрған құс фабрикасын кеңейту бойынша жұмыстар жүргізілуде.

Көкөніс өсіру саласында да бірнеше ірі жобалар жүзеге асырылуда. Облыста жалпы ауданы 70,9 мың шаршы метр болатын 96 жылыжай бар. 2020 жылдың алғашқы дақыл айналымында олардың көмегімен 397 тонна жаңа піскен көкөніс өнімдері өсірілсе, екеуінде – жылыжайларда 847 тонна көкөніс пен көк шөп жиналды. Бірақ маусымаралық кезеңде халықты жаңа көкөністермен қамтамасыз ету үшін өнеркәсіптік жылыжайлардың құрылысы жүргізілуде. Салынып жатқан нысандардың қуаттылығы бұл көлемді бірнеше есеге арттырады.

"Орал жылыжай комбинаты" ЖШС голландтық технология бойынша жылына 3 мың тонна көкөніс өндіретін, ауданы 5,5 га Орал қаласында жылыжай кешенінің құрылысын жүргізуде. Жобаның жалпы құны - 6 млрд теңге. Жобаны іске асыру, оның бастамашылары мен шенеуніктерінің пікірінше, аймақтың осы сегменттегі импортқа тәуелділігін төмендетеді. 2020 жылдың соңында пайдалануға беріледі деп күтілуде, 80 жаңа жұмыс орнын құру жоспарлануда.

Одан да қымбат жоба Бәйтерек ауданында жүзеге асырылуда. "World Green Company" ЖШС голландиялық технология бойынша жалпы құны 14 млрд теңге болатын жылына 7,9 мың тоннадан астам көкөніс өндіретін ауданы 12 га жылыжай кешенінің құрылысын жүргізуде. 2021 жылы пайдалануға беру жоспарланып отыр. Жылыжайдың арқасында 160 жаңа жұмыс орны ашылады.

Ең ауқымды жоба – ауданы 55 га жылыжай кешенін Теректі ауданындағы Пойма кентінің жанында, индустриялық аймақтың аумағында "Broeikas Uralsk" ЖШС жүзеге асырмақ. ӘКК мен инвестор арасындағы бірлескен қызмет туралы шарт жасалып, ЖСҚ әзірлеу басталды. Инвестиция көлемі 61 млрд теңгені құрайды, өндіріс қуаттылығы – жылына 4 мың тонна қызанақ. Пайдалануға берудің болжамды күні - 2025 жыл. Осылайша, ауылшаруашылық саласын мемлекетіміз әрдайым қолдау үстінде.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ ТІЗІМІ

1. Государственный бюджет [Текст]: учебное пособие/А. Б. Баймуханбетов, Р. А. Баймуханбетов. - Алматы : ТОО Издательство "Фортуна Полиграф", 2019. - 324 с.
2. Отдельные аспекты межбюджетных отношений в Казахстане [Текст] / А. А. Танабаева // Банки Казахстана. - 2009. - № 9. - С. 24-29 : табл., граф. - Библиогр.: с. 29 (6 назв.) .
3. Вопросы формирования доходной части местного бюджета (на примере Западно-Казахстанской области) [Текст] / А. В. Зиненко // Основы экономики: преподавание в школе, колледже и ВУЗе. - 2009. - № 2-3. - С. 18-20
4. Батыс Қазақстан облысының ауылшаруашылық басқармасы [Электрондық ресурс]. – Кіру рәсімі: <https://www.gov.kz/memleket/entities/bko-auyl?lang=ru>, еркін. – Экрандағы атауы.
5. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалау агенттігі Ұлттық статистика бюросы [Электрондық ресурс]. – Кіру рәсімі: <https://stat.gov.kz>, еркін. – Экрандағы атауы.

РЕЗЮМЕ

В данной статье предусмотрено выделение средств из местного бюджета в сферу АПК. Кроме того, предусмотрена государственная поддержка сельскохозяйственной отрасли. Показана важность сельского хозяйства для экономики страны.

RESUME

This article provides for the allocation of funds from the local budget to the heavy industry. In addition, state support for the agricultural sector is provided. The importance of Agriculture for the country's economy is shown.